

Det kan diskuteres hvor mye vill natur som finnes på Kvitsøy, Rennesøy, Finnøy og de omkringliggende øyene. De fleste er gjennomkultiverte, mennesker og deres husdyr har i tusenvis av år satt sitt preg på landskapet.

Likevel – vinden og havet er sterkt nærværende her ute, og kan gi ville, dramatiske hendelser i form av vinterstormer eller mektige, glørode solnedganger. Og det kupertre heilandskapet gir anledning til mange flotte utsiktspunkt – uten å være tindebesingler!

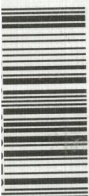
Spør etter tusener av års menneskehistorie åpenbarer seg langs tursstiene. Disse sporene gir hver enkelt av oss rom for tolking og fantasi.

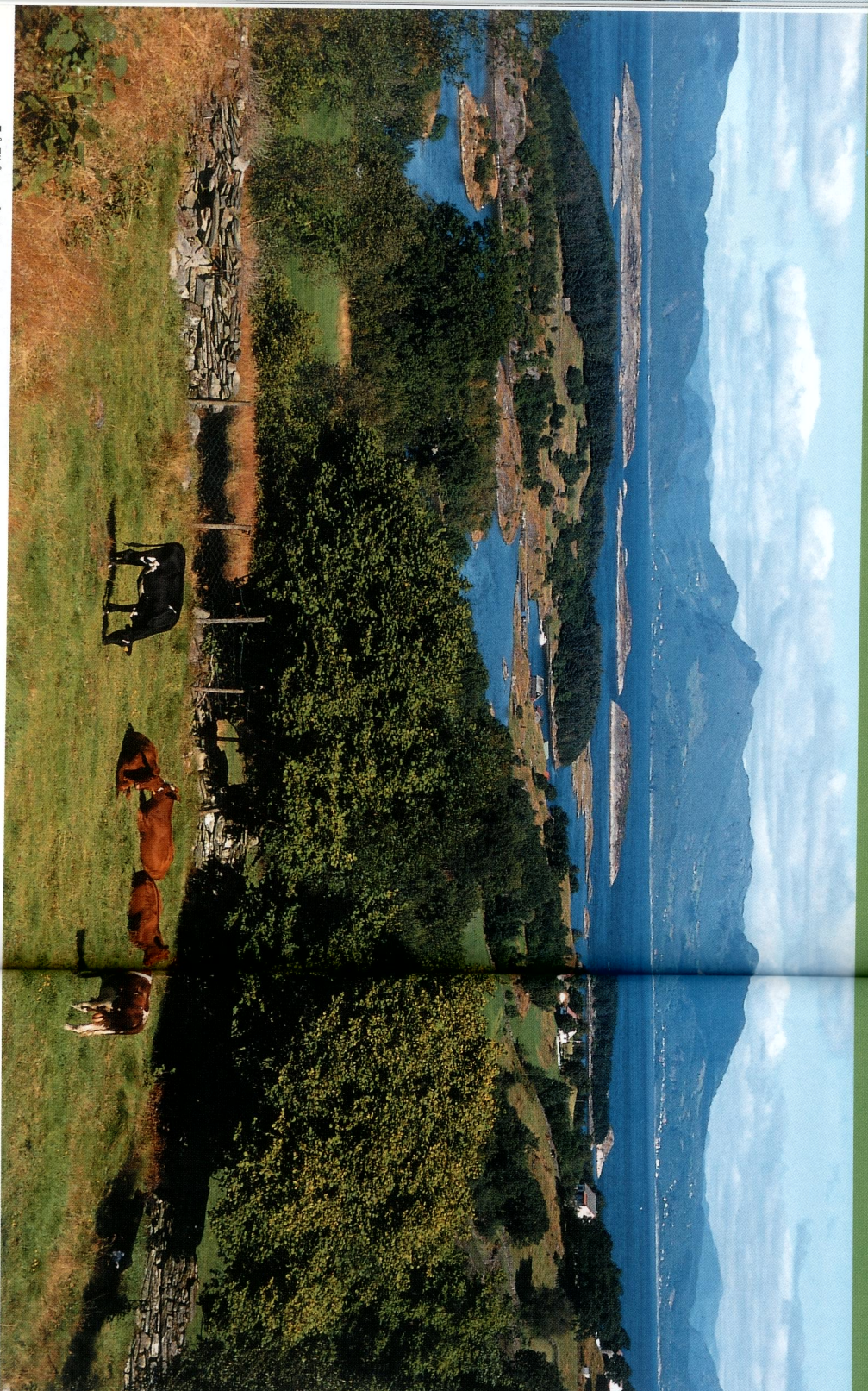
Velkommen til nye opplevelser på Ryfylkeøyene!

OPPLEV RYFYLKEØYENE

Opplev
Ryfylkeøyene

ISBN 82-90029-97-7

Frå Eikåsen på Kyrkjøy mot Lundansøya, Nordheimsøya og Nedstrandlandet. Nordheimsjøya og Nordheimsjøanholmen er verna som naturreservat. Det er viktige hekkeplasser for måker og grågås.

Sjernerøyane

AV ANDREAS SKARVEIT

Dei lærde er usikre på kva namnet kjem av. Det kunne vere lett å tru at det har med stjerner, himlakropp, å gjere, men det er det ingen som meiner. Det er ingen stjerneformasjon å sjå i øyane. Derimot kan det ha med taler

sju, sjau som det heitte frå gammalt, å gjere. Det var sju øyar det budde folk på. Lokalt heiter det Sjydnarøyane, og det hjelper oss ikkje. Stjerne heiter på lokalspråket sjudna, og sju heiter sju. Inge Særheim forklarar Sjernerøyane med gno – utviding til rota *ser – ”flyta” om sug (i sund og søyler). Vi får nok melde pass.

då det brydder i inn- og utmark, eller det er ein mørk og stormfull vinterdag, då ein sit trygt på ein myndig rutebåt, så vil ein måtte innsjå at her har Skaparen vore i godlune. Han har ikkje lukkast så mykje betre mange andre stader. Og det blir fortalt at han som har skrive den vestlandske fedrelandssongen: ”Å Vestland, Vestland, når deg ser deg slik”, som heldt på å bli gløynd før eit par vestlandsjenter gjorde han til landeplage, vart skriven medan forfattern sat høgt oppe på Ombo og såg utover Sjernerøyane. Det kan godt vere sant.

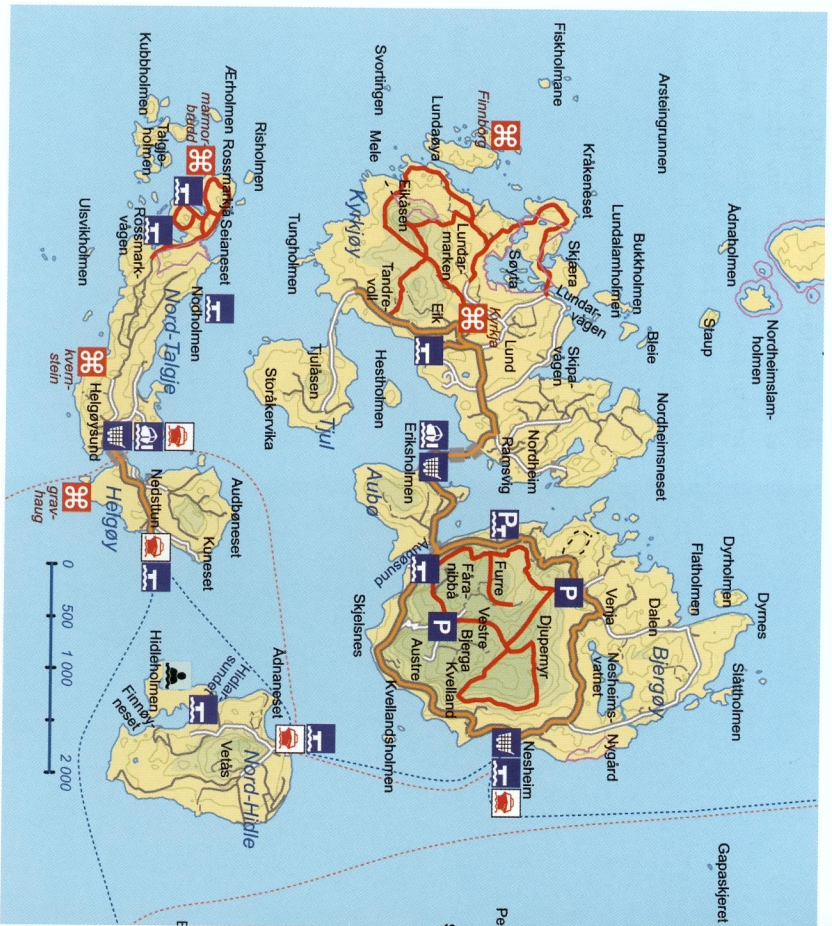
Fram til 1965 var øyane eigen kommune, før dei vart slått saman med Finnøy. Kyrkjeleg høyrer dei saman medNedstrand. Og dermed står vi ved kyrkja. Det er tankevekkjande at når vi vil skrive lokalhistorie og gå opp røtene våre, då kjem vi gjerne først til kyrkja. Sidan ho kom inn i landet for over tusen år sidan, har ho vore ei dominerande kraft, også arktikonisk. I byar og bygder står kyrkja og kneiser over dei andre bygningane, og det er først i seinare år kyrkjene har fått arktikonisk konkurranse, frå kjøpesentra, bankar og hotell. Når europearane skal ut og reise, er det gjerne til kyrkja dei går. Notte Dâme-

FOTO: KJELL HELLE-OLSEN

FOTO: KJELL HELLE-OLSEN

Sjernerøy kyrkje er ei renessansekyrkje frå 1636. Ho er ein juvel i

katedralen i Paris er Europas fremste turistmål, og dei andre katedralane følgjer tett etter. Kyrkjene er levande historie.

Også kyrkja på Kyrkøy er ein juvel, lafta av tilhogd tømmer og kledd med raudmåla vestlandspanel. Vegg og tak er rosenmåla, ornamment som først var for dagen for femti år sidan. Før den tid var rosenmålinga overkalka. Då vart også dørhella gjort til altarbord igjen, som ho opphavleg var.

Utanfor kyrkja har folk et reist ei byst av Ryfylkes største forfattar, Alfred Hauge. Han fann sine tema på øyane. Det er nok det beste som er skrive om ryfylkekulturen, om vekking, bedehus og tru og tvil, om fartigdom og avmakt, alt saman sentrale tema i denne landsdelen. Hauge har sett

fysiske spor, eit kunstgalleri heiter Perlemorstrand, eit haugenamn. Og det er vanskeleg å nærme seg Finnborg, denne bygdeborga til vern i tunge tider, utan å ha i tanken Alfred Hauges intense skildring av denne bratte holmen.

Då Alfred vart borte, i 1986, kom det for dagen at det også budde ein framifrå forfattar i broren Kolbjørn, og historikaren Berge Furre, med namn og røter frå Sjernerøy, har gitt oss mykje moderne historie, mellom anna saga om Lars Ofedal, lekmanhovdingen som sette djupe spor.

Om vi ser mot Parnasset, er det ingen ryfylkeøyar som har så mange der som Sjernerøy. Men få kan leve av bokskrivning. Dei tradisjonelle levevegane har vore jordbruk, med hagebruk, og fiske. I 1913

Alfred Hauge

Han fann sine tema på øyane. Urvandrarer Cleng Peerson fekk sin triologi. Det gjorde også folkert på Løland, Malli og Antron og etterkomarane deira. Det er nok det beste som er skrive om ryfylkekulturen, om vekking, bedehus og tru og tvil, om fartigdom og avmakt, alt saman sentrale tema i denne landsdelen. Det kosta nok å skrive desse bøkene. Og det kosta å lese dei. Stjlv kan eg ikkje ha vore meir enn ti år då eg las første boka, eg smuglas. For det første var det eit stjøkk å lese ei bok om oss, med

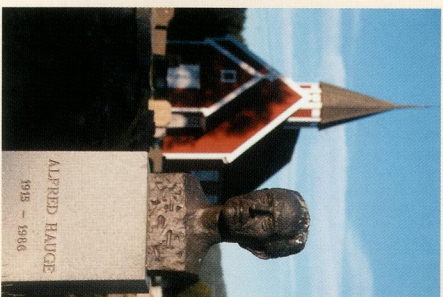

FOTO: KJELL HELLE-OLSEN

namn som Landa og Halsne i ein roman. Romanar heldt til i Nord-Norge, i Namdalen, på Røros, eller kanskje i Oslo. Og om gale skulle vere, på Jæren. No hende det her. Det var eit stjøkk. Og så skreiv han om kjønnsliv. Det var også eit stjøkk, og dei vaksne likte det ikkje. Med all respekt for dei store rogaldingane på parnasset, Arne Garborg og Alexander Kielland: Det er nok Alfred Hauge som best har forstått bedehuset og ryfylkekulturen. Om det er lov å seie det slik: Dette har eg greie på.

ANDREAS SKARVEIT

bygde dei eige meieri på Aubø, meierisyrarar rodde rundt og henta mjølka. Det gjelt ikkje så lenge. Meierikaien finst enno bak banken på Aubø. Framleis er jordbruk og fiske viktig, no som oppdrett, der øyane er store. Dei har også laksestakteri, med mange arbeidsplassar på Hølgøy.

Sjernerøybuene byrd fram den vakre naturen sin til turistar av ulike slag. Ein kan leige båt og hytter. Fleire stader kan ein få mat og hus, og også ordne store sel-skap. Vil ein leige ein større båt for

fordurar, finst det også. Marina for båtfolk er på plass, og om ein vil, kan ein få omvisning med omvisar i kulturandskapet. Tunløypene er det ikkje tal på. Planleivret er rikt, med heile landskap med søyleinert, kristrom og eik. Sjernerøybuane har satsa mykje på å dele øyane sine med andre, og dei har lukkast med det.

Det finst mange og gamle spor etter menneske: gravhaugar, hellige kvite steinar og ein bautastein. På austsida av Nord-Hidle ligg den største morenen i Finnøy

kommune, eit spor etter den mektige isen, og i dag eit fruktbart landbruksområde. På Nord-Talgje finn du eit marmorbror som var i drift fram til 1960.

Sjernerøy er kanskje den vakraste øygruppa i Finnøy kommune, den mest varierte, og den som har mest å by tilreisande. Det må nok dei andre øyane tole å høyre.

Sjernerøyane

merk med skilt langs veien.

Feirer og hurtigbåt. Se rutetider på www.kolumbus.no. Eller ring 177 ruteopplysning

Brosjyren Sjernerøyane utgitt av Sjernerøy Vekst

Gode fiskeemiligheter både fra land og fra båt. Populært feriested for hytteturister og båtturister.

Andre aktiviteter - Turistinformasjonen Serviceotogel, Finnøy kommune - Kåinuset, Judaberg

"Sjernerøyrunden" er

Stemarøy Maritime. I bakgrunnen ser vi Fure og Fåranibbå.

Bjergøy og Aubbø

TURFORSLAG:

Merka turløyper:

Start ved Austre Bjerga.

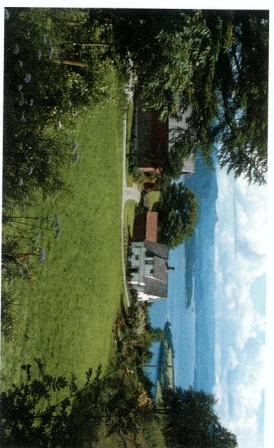
Fåranibbå ca 8 km, gangtid 2t.

Fuglehammaren ca 12 km, gangtid ca 3t.

Kulturlandskap, granskog og anna lauv-

skog. Fuglehammaren er det høgaste

punktet på Bjergøy 169 m.o.h

Austre Bjerga ligger høgt og fritt på Bjergøy.

Fåranibbå har utsikt mot Kyrkjøy i vest. Rikt dyre og fugleliv. Spesielt leveområde for spurvfejl, spetter, ugler m.fl.

FOTO: ODD INGE WORSØE

Frå handelsstaden på Aubbøstrand.

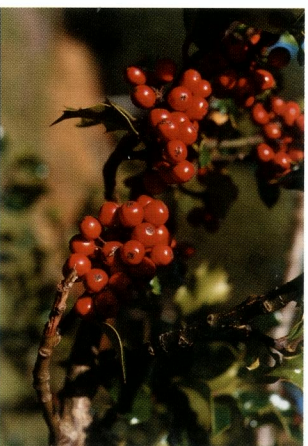

FOTO: KJELL HELLE-OLSEN

Nord for Nesheim ligger et skogkledd område ned mot fjorden der kristonen er det dominerende treslaget. Her vokser over 40 kristontreartar, noen av disse kan være 70-100 år gamle. Dette er den største kristonskogen i Rogaland. Området er vernet som naturreservat.

Bjergøy og Aubbø

Bjergøy betyr øya med

høytliggende berg

Aubbø er gammelt gards-

navn

11 Stemarøy Maritime

12 Furehytter

13 Nesheim Handel, Offentlig kar: Aubbøstrand og Nesheim ferjekai, Kalvaneset

Areal:

Bjergøy: 5, 6 km²

Aubbø: 0,56km²

Høgste punkt:

Bjergøy: 168 moh

Aubbø: 80 moh

linnbyggertal: 101

Næringsliv:

14

15

16

17

18

19

20

21

22

23

24

25

26

27

28

29

30

31

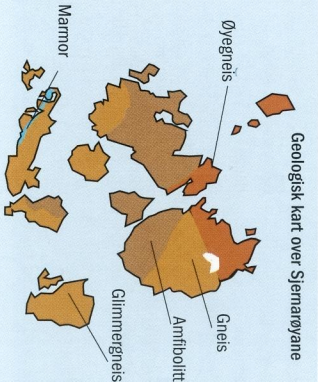
32

33

34

35

36

Geologisk kart over Stemarøyane

Øvegneis

Gneis

Amfibolitt

Glimmergneis

Marmor

37

38

39

40

41

Kyrkjøy og Tjul

TURFORSLAG:

Merka turløype:

Start i Lundarvågen eller på Tandrevoll.

Fleire rundturnmuligheter. Her er våre partier, så bruk støvlar. Eikåsen 119 m.o.h. er

høgaste punktet på Kyrkjøy. Gangtid stor

rund-løype ca 2 t. Gangtid Eikåsen ca 1t.

Lundarvågen er leveområde for våtmarks-

fugl og sjøfugl. Området har særlege kvali-

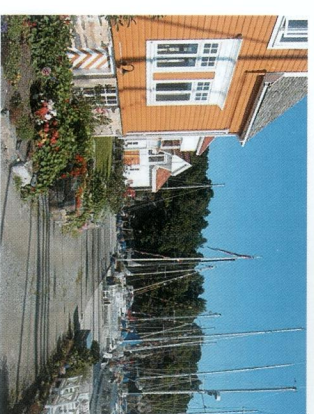
tertar i landskap- og kulturhistorisk saman-

heng. Ved Lundarvågen ligg dei største og

mest verdifulle svartor- sump- og strand-

skogar i heile fylket. Godt tilrettelagt for

rasting ved Eikåsen og Kråkene.

Kunstgalleriet på Ramsvig

I 1787 gav danskekongen Kong Christian den VII Ramsvig kongelegge privilegier som gjestgjeveri. Seinare blei gjestgjeveriet nedlagt, mens handelen gjekk heilt fram til

1970-åra. I 1994 blei staden kjøpt av

Stiftelsen Ramsvig Handelsstad med mål å

gjera staden til eit kultursenter for Ryfylke.

Fem år seinare overtok Merete Hiorth

Soland og Jostein Soland staden, og i dag

er Ramsvig eit attraktivt kurs- og konfer-

ansesenter med sitt eige kunstgalleri –

Galleri Perlemorstrand.

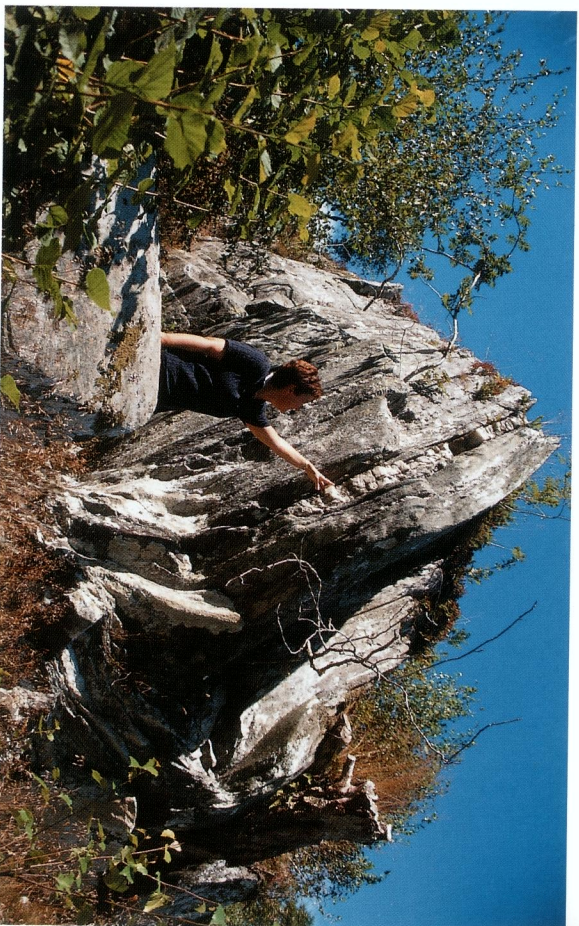
Galleriet er på rundt reka 300 kvm

med inngang frå Kaiaen. Galleriet kan òg

leigast som festival. Galleriet har Kjell Pahr-

leigast som festival. Galleriet har Kjell Pahr-

leigast som festival. Galleriet har Kjell Pahr-

Spanende geologi i Rønneimarka på Kyrkjøy.

FOTO: KJELL HELLE-OLSEN

Iversens ”Perlemostrand” som permanent utstilling mellom invitere gjesteutstillere – sammlarar og kunstnarar. Pahr-Iversens utstilling består av 40 store akvareller som lyfter fram sentrale motiv frå Alfred Hauges

roman ”Perlemostrand”. Hauge er sjølv født på Kyrkjøy, og ”Perlemostrand” fortel om hans generasjon sitt liv og virke på øya.

KJELDE (TEKST OG FOTO): WWW.RAMSVIC.NO

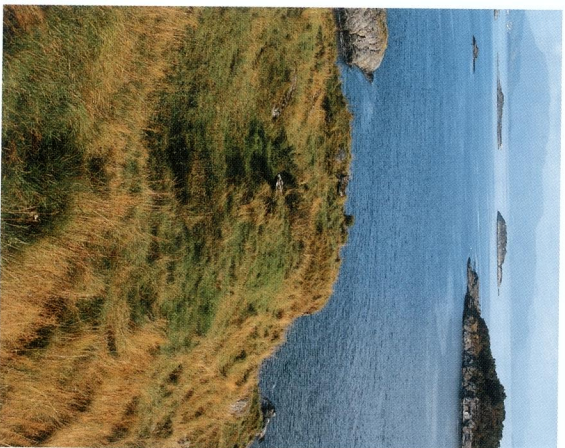

FOTO: ENDRE ELVESTAD

Kyrkjøy og Tjul

Kyrkjøy kommer av at her var det bygd ei kirke
Tjul betyr hang, knaus.

Utløpshytter
Ramsvåg Handelsstad
(gruppe)

21 Erksnoimen
Offentlig kai: Ek kai

Areal:
Kyrkjøy: 5,2km²
Tjul: 0,7 km²

Høyeste punkt:
Kyrkjøy: Ekåsen 120 moh
Tjul: 80 moh

24 Turøyper, merke:
Ekåsen 11
Lundarågen 2t

Innbyggertall: 175
Næringsliv:
Primærnæringene.

28 Monument: Alfred
Hauge
Siemarrøy kirke
Finnboeg

27 Kyrkjøy handel,
Erksnoimen

Gallen Perlemostrand,
Ramsvåg Handelsstad
(etter avtale)

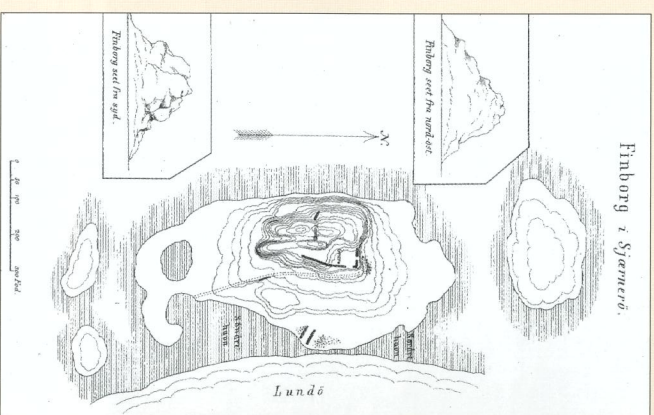
11 Jon-Arne Vadla

Finnborg

På vestsiden av Kyrkjøy ligger en liten høy holme som kalles Finnborg. I følge et gammelt sagn hadde en konge som het Njord en festning på øya. Njord bodde på gården Nordheim på Kyrkjøy. Går du i land på Finnborg kan du fremdeles se rester etter et borganlegg og to båtopprekk. I bunnen av en lun sørvendt bukt ligger båtopprekkene som er rundt 20 meter lange og 3 til 5 meter brede. Litt lenger sør i bukta, mot utløpet, går det en sti som leder opp til bygdeborgen på toppen av øya.

Fjellknausen har bratte sider og er fra naturens side vanskelig tilgjengelig. Den enkleste adkomsten er i nordøst hvor borgplatået er sperret av med murer som kan ses som lave gresskleddede vollter. Den ene er rundt 18 meter lang og sperrer av platået mot nord. Den andre er rundt 23 meter lang og sperrer av platået mot øst. Det skal også være rester etter en voll på vestsiden av knausen. Mest sannsynlig var vollene fundamenter for en palisade som omkranset borgplatået.

Vi vet ikke når borgen ble anlagt og hvor lenge den var i bruk. Bygdeborgene tilfests gjemte til folkevandringstiden (400 – 550 e.Kr), men de kan også ha vært i bruk i både eldre og yngre perioder. Da borgen ble målt opp på slutten av 1800-tallet fant man en håndkvernstein i en av vollene, og like ved en grav. I bunnen av graven lå et firkanter lag med flate heller. Over hellene lå det et lag med kull som inneholdt jernrester og brante ben, som

Kart over Finnborg tegnet av I. Ross. Fra Foreningen til Norske Fortidsminnesmenkes Bevaring, Aalsberøing 1885

igen var dekket av heller. Dette kan ryde på at borgen var i bruk i jernalder.

Sannsynligvis er båtopprekkene samtidige med bygdeborgen. Lengden og bredden på båtopprekkene passer godt i forhold til størrelsen på skip fra jernalder. Hvis vi antar at skipene har vært nesten like store som båtopprekkene, kan de ha vært omtrent 18 meter lange og hatt et mannskap på rundt 20 personer hver. Det er ikke utenkelig at bygdeborgen var en befesting for en mindre sjømilitær styrke, som skulle overvåke eller angripe fiendtlige flåtestyrker som kom inn Boknafjorden, og kanskje forsvare sentrale bosetninger på Siemarrøy og Finnøy. Det er også mulig at bygdeborgen var del av et større forsvarssystem som omfattet de andre bygdeborgene rundt Finnøy. I de Fines beskrivelse av Stavanger Amt fra første halvdel av 1700-tallet omtaler han bygdeborgen. I tillegg nevner han at det fra gammelt av var en vete på holmen som skulle tennes når fiender nærmet seg. I følge skriftlige kilder ble veteysstemnet opprettet av Håkon den Gode på 900-tallet og de sistre ble antent under napoleonskrigene på begynnelsen av 1800-tallet. Sannsynligvis ble det også tent veteer lenge før 900-tallet. Kanskje skulle bygdeborgen verne en vaktstyrke som også hadde til oppgave å varsle omlandet om at fienden nærmet seg.

Kvernsteinsbrudd på Nord-Talgje. På en beagflate ned mot sjøkanten er det hogget ut mange kvernsteiner. Størrelsen på utrykkene etter uthogde stein tyder på at det ble tatt ut emner til både mindre håndkverner og større vasskverner. Mest sannsynlig kan virksomheten tidfestes til middelalder. Bergarten består av grånglimmerskifer som er godt egnet til kvernstein. Kombinasjonen av harde granater og mykere glimmerskifer gjør at overflaten ligner et grovt sandpapir som maler komert svært godt. Du finner bruddet dersom du følger strandlinjen på sørsiden av øya. TEKST OG FOTO: ENDRE ELVESTAD, STAVANGER SJØPARTRMUSEUM

Nord-Talgje

På vestre del av Nord-Talgje er det lagt til rette for at heile familien kan ha utbytte av eit opphald. Her er svært gode havneutløve og kapasitet til mange båtar: Her er toalett, renovasjonsordning og gode tilhøve for turgåing. Då vegetasjonen fleire stader er svært sårbær, er det best å nytta dei opparbeidde stinetter. I tilknyting til dette netter er det sett opp informasjonstavlar som gir opplysningar og naturtilhøva i området.

På Helgøysund kan du handla, og her er også høve til vaska klede og ta deg ein dusj.

FOTO: ODD INGE WORSØE

Nord-Talgje er eit av dei viktigaste områda for båtutfar i Ryfylke. Her er hundrevis av båtar (innom dei lune vikene kvar sommar).

Fine naturhavner er Svirnholmen, Notholmen, Talgjeholmen og Rossmorkågen. I Rossmorkågen har Ryfylke Friluftsråd tilrettelagd med ilandstigningsbrygge, infotavle, toalett og miljøstasjon.

FOTO: KJELL HELLE-OLSEN

Helgøysund er eit populært samlingsstad for hytte- og båtfolk.

TURFORSLAG:

Det går veg frå Helgøysund til Høgås. Derfrå mange turmuligheter langs striar helt vest til Rossmorkjå.

Helgøy og Nord-Talgje:

Helgøy er et gardsnavn Talgje kommer av: av gno 'talga' - 'hogge', om øy med steinbrudd

Areal: Helgøy 0,8km² Nord-Talgje 1,8km²,

Høyeste punkt: Helgøy: 80 moh Imbyggetall: 84

Næringsliv:

Primærnæringene: fiskeoppdrett og slakteri, jordbruk, Turisme

O Nygård Talges Eft as,

Marina

Offentlig kai: Helgøysund kai, Helgøy ferjekai

Mange naturhavner ilandstigningsbrygge og toalett: Rossmorkågen Notholmen

Tunnel/ sti Helgøysund - Rossmorkjå 3 km

Marmorbrudd

Kvernsteinsbrudd

Lynghøi

Marmorbruddet

I berggrunnen på Nord-Talgje finn vi fleire stader marmor. I 60 år ga desse forekomstane arbeidsplass for mange mann. I dag finn vi minne om denne vertskenda i form av dagbrot og vegrester ned mot sjøen.

Bergverksdrifta

og disponert

var Stavanger Cementrvarerfabrik som dreiv gruvene. Arbeidsrotken var stor, noko vi kan sjå på bilete frå 1907. Men dei arbeidde helst i hoggebalen (tida mellom vårvinna og slåtten) og etter innhausting.

Kring 1920 tok Berdines Solberg over, og han heldt fram til det var slutt - i om lag 40 år.

Karane lesse steinen på små vogner og hadde tipp, taubane og Harborna påmar til å frakta steinen. I den eldste tida var det helst store

Gubbegangen 1907 framfor marmorbrøtet saman med aksjelegar og disponert

hadde vorte leie konkurrentar, og det endte med at gruvene var nedlagde kring 1960. Store innreter vart det ikkje for arbeidstolket den fyrste tida. Dei fekk ei krone dagen for hundreårskiftet, og to kroner og femti øre kring 1910.

Kilder: Informasjonstavle Efylkesmannen i Rogaland Ryfylke friluftsråd

båtar som førde steinen til utlandet. Frå 1925 var det mindre båtar som gjekk til Stavanger med lastene. Etter kvart som dei tok ut marmor, kom karane lenger og lenger ned i berggrunnen. Skulle dei halda fram, måtte pumper til for å få ut varner. Eit Sandnesfirma var interessert i å ta over, men svenskanen

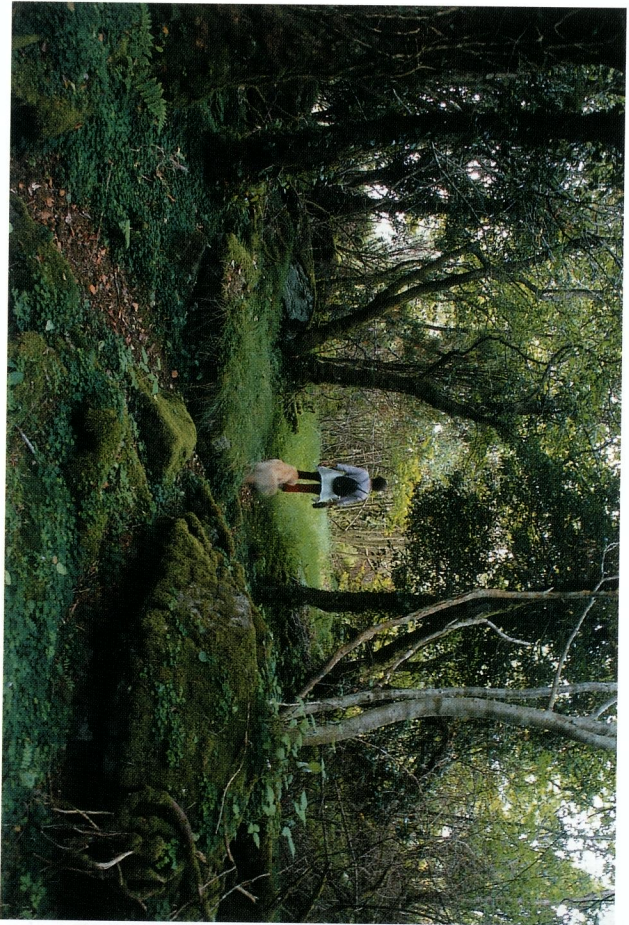

FOTO: ODD INGE WORSØE

Nord-Talgje naturreservat vart freda i 2004. Føremålet er å ta vare på eit særmerkt kystlandskap med sitt biologiske mangfald i form av tradisjonell kulturmark, naturtypar og økosystem på land og i sjø. Den spesielle geologien gir grunnlag for eit uvanleg rikt planteliv. Det er funne 330 plantearter i verneområdet. For å få tilbake ein del av dei opne lyngheiene på Nord-Talgje, har ein fjerna skogen og brent lyngen over delar av øya. Målet er å halda desse delane av øya opne ved hjelp av haust- og vinterbeiting, men og rydding og brenning dersom det blir naudsynt.

Nord-Hidle

FOTO: ODD INGE WORSØE

TURFORSLAG:

Start ved ferjekaien. Bruk hovedvegen ut til Finnøyneset og gå sjøvegen på sørsida tilbake til ferjekaien. Turen tar ca 1 t og går over den største moreneryggen i kommunen. Vakkert kulturlandskap. Ute i hyttefeltet på Finnøyneset er det registrert fornminner som du passerer på turen.

Fruktbare steiner

Der er ikkje berre gamle mellomalderkyrkjer som vinar om religiøs historie i Ryfylke. På Nord-Hidle finn vi klare spor etter ein gammal fruktbarkultus. Nord på øya, ikkje så langt frå ferjeleiet, finn du ein 4 meter høg bautastein. Ikkje langt unna finn du også ein fallosstein.

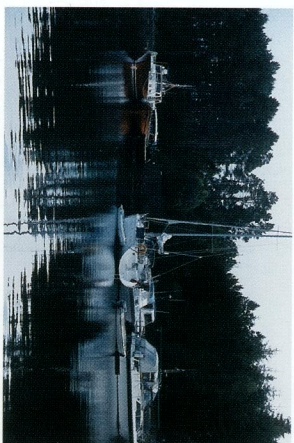

FOTO: ODD INGE WORSØE

Hidleholmen er populær ankningsplass for båttolk.

FOTO: ODD INGE WORSØE

På Nord-Hidle kan du nyle vakkert kulturlandskap.

Nord-Hidle

Navnet kommer av "Hilla" - hylle (gardane lå på ei hyllekjende terrasse langs øya)

Terrassen er en stor morene fra istida.

Areal: 1,5 km²

Høyeste punkt: 100 moh

Invbyggertall: 27

Næringsliv:

Primærnæringene: Turisme
juleproduksjon

Skole: Skolebarn fra 1-7

Ki gåt på Sjematryv
Oppvekstsenter

11 Norda-Hidle
(bestilling)

12 Norda-Hidle,
Hidle Fordrifske

13 Hidleholmen
fortøyning - toalett
(Ryfylke friluftsråd)

Offentlig kai: Hidle ferjekai

14 Rundtur til
Finnøyneset 1 t - umerka

15 Hellig stein

Bautastein
Granhauger

Øydegard frå folkevand-
ringstid

Gamle hus med villskifer-
tak
Kydlestuar

Solnedgang over Hildlesundet. Bjergøy bak til høgre.